

УДК 159.9

Кьоніг Ірина Зіновіївна, аспірант, Київський міжнародний університет
e-mail: khitsyak@icloud.com

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ НІМЕЧЧИНИ В УМОВАХ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Анотація

Для вдосконалення сучасної системи вищої освіти України важливим завданням є аналіз досвіду Німеччини, яка була однією із країн-ініціаторів створення об'єднаного європейського простору вищої освіти і науки. Актуальним є вивчення особливостей реформування вищої освіти Німеччини в умовах Болонського процесу та запровадження дворівневої системи навчання: бакалавр (Ba-Bachelor) – магістр (Ma-Master), що збагатить досвід української системи вищої освіти. Професійна підготовка практичних психологів у Німеччині відбувається в два етапи: перший – базовий курс, передбачає вивчення основ науки (отримання знань і вмінь із загальної психології, статистики, фізіології, психології розвитку, соціальної психології та психології особистості). Другий етап – основний (професійний курс), який забезпечує студентам оволодіння певною спеціалізацією (клінічна психологія, організаційна психологія, психологія в освіті та ін.). Після закінчення навчання майбутні психологи залежно від рівня підготовки здають екзамен на здобуття диплома або ступеня магістра. Позитивними аспектами німецької системи професійної підготовки практичних психологів, корисними до впровадження в українських ВНЗ, є: практична зорієнтованість; варіативність навчальних програм; збільшення діапазону спеціалізацій; розширення сфери надання психологічних послуг у різних сферах суспільного виробництва.

Ключові слова: *Болонський процес, вища освіта в Німеччині, професійна підготовка, практичний психолог, бакалавр, магістр.*

Кениг Ирина Зиновьевна, аспирант, Киевский международный университет

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ПРАКТИЧЕСКИХ ПСИХОЛОГОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ ГЕРМАНИИ В УСЛОВИЯХ БОЛОНСКОГО ПРОЦЕССА

Аннотация

Для совершенствования современной системы высшего образования Украины важной задачей является анализ опыта Германии, которая была одной из стран-инициаторов создания объединенного европейского пространства высшего образования и науки. Актуальным является изучение особенностей реформирования высшего образования Германии в условиях Болонского процесса и внедрение двухуровневой системы обучения: бакалавр (Ba-Bachelor) – магистр (Ma-Master), что обогатит опыт украинской

системы высшего образования. Профессиональная подготовка практических психологов в Германии происходит в два этапа: первый – базовый курс, предусматривает изучение основ науки (получение знаний и умений по общей психологии, статистике, физиологии, психологии развития, социальной психологии и психологии личности). Второй этап – основной (профессиональный курс), который обеспечивает студентам овладение определенной специализацией (клиническая психология, организационная психология, психология в образовании и др.). По окончании обучения будущие психологи в зависимости от уровня подготовки сдают экзамен на получение диплома или степени магистра. Положительными аспектами немецкой системы профессиональной подготовки практических психологов, полезными для внедрения в украинских вузах, являются: практическая ориентированность; вариативность учебных программ; увеличение диапазона специализаций; расширение сферы предоставления психологических услуг в различных сферах общественного производства.

Ключевые слова: *Болонский процесс, высшее образование в Германии, профессиональная подготовка, практический психолог, специалист, магистр.*

Kennig Irina Zinovievna, postgraduate student, Kyiv International University

THEORETICAL BASES OF PROFESSIONAL TRAINING OF PRACTICAL PSYCHOLOGISTS IN THE EDUCATIONAL SYSTEM OF GERMANY UNDER THE BOLOGNA PROCESS

Summary

An important task for improving the modern system of higher education in Ukraine is the analysis of the experience of Germany, which was one of the initiators of the creation of a united European space of higher education and science. Actual is the study of the peculiarities of the reform of higher education in Germany under the Bologna process and the introduction of a two-level system of education: the Bachelor (Ba-Bachelor) – Master (Ma-Master), which will enrich the experience of the Ukrainian system of higher education. Professional training of practical psychologists in Germany takes place in two stages: the first – the basic course, provides for the study of the foundations of science (obtaining knowledge and skills in general psychology, statistics, physiology, developmental psychology, social psychology and personality psychology). The second stage – the main (professional course), which provides to students mastering a specialty (clinical psychology, organizational psychology, psychology in education, etc.). Upon completion of training, future psychologists, depending on the level of training, pass the exam for obtaining a diploma or a master's degree. Positive aspects of the German system of professional training of practical psychologists, useful for implementation in Ukrainian universities, are practical orientation; variability of training programs; increase the range of specializations; extension of the sphere of providing psychological services in various spheres of social production.

Key words: Bologna process, higher education in Germany, professional training, practical psychologist, bachelor, master.

Постановка проблеми і актуальність дослідження. Сучасна соціокультурна ситуація в нашій країні висуває принципово нові вимоги до підготовки практичного психолога, здатного до підтримки особистісного та індивідуального розвитку кожного клієнта і одночасно готового до надання якісних послуг з діагностики, профілактики, корекції і терапії його проблем. Особливого значення у зв'язку з цим набуває ґрунтовне вивчення досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема психологів, і досвіду реформування систем освіти інших країн. Вивчення, аналіз, осмислення досвіду професійної підготовки майбутніх психологів за кордоном надає змогу виявити в ньому щось корисне, що може сприяти вдосконаленню української системи освіти на сучасному етапі.

У цьому контексті значний інтерес становить досвід Німеччини, де вища освіта та система підготовки практичних психологів мають давню історію та багаті традиції. Важливість вивчення досвіду підготовки психологічних фахівців у цій країні, на думку О. Канюк, підтверджується стійкими лідерськими позиціями Німеччини в розробці та впровадженні міжнародних стандартів професійної освіти [6, с. 56].

Інтерес до системи підготовки майбутніх психологів у Німеччині в умовах створення європейського простору вищої освіти зумовлений низкою причин. По-перше, Німеччина має багаті історичні традиції освіти, це забезпечує їй провідну роль у сфері світової науки і освіти протягом кількох століть. По-друге, Німеччина – одна з найбільш розвинених і відкритих країн Європи, вона є одним з ініціаторів та активним учасником процесу створення європейського простору вищої освіти і має значний досвід з питання професійної підготовки фахівців у нових соціокультурних умовах. І по-третє, Німеччину і Україну пов'язують давні, історично сформовані відносини, протягом багатьох років Німеччина впливала на культуру, економіку, політику, систему освіти України (Н. Абашкіна, О. Мартинова, Т. Гура). Недостатня вивченість того, як процес створення європейського простору вищої освіти впливає на процес професійної підготовки майбутніх фахівців в освітній системі Німеччини, а також потреба систематизованого вивчення досвіду німецької системи професійної освіти майбутніх психологів, корисний для впровадження в українську систему професійної підготовки психологів, надали змогу сформулювати мету статті.

Мета статті – розкрити теоретичні засади професійної підготовки практичних психологів в освітній системі Німеччини в умовах Болонського процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найважливіші положення про професійну освіту як соціокультурний феномен розглянуті в роботах вчених: Є. Белозерцева, Б. Брасова, А. Валіцької, О. Долженко, Б. Гершунського, І. Ісаєва, В. Меньшикова, Н. Пахомова, Л. Подимової, В. Сластьоніна, А. Ходусова та ін.

Роботи, що стосуються проблем створення європейського простору вищої освіти в рамках Болонського процесу, представлені такими дослідниками, як Ю. Алфьоров, В. Байденко, Е. Бражник, Л. Можаяєва, А. Сиволапов, Є. Шевченко, Н. Щербаков та ін. Ця проблема є центральною в роботах Б. Вульфсона, О. Джуринського, Н. Давидова, В. Єлманової, З. Малькової, Н. Негребецької, Л. Рябова, М. Сунцової та ін.

Проблемам професійної освіти в країнах Західної Європи присвячені дослідження вчених: Ю. Афанасьєва, Л. Ведьорнікової, Н. Воскресенської, Б. Вульфсона, О. Джуринського, В. Єлманової, М. Кларіна, М. Кольчугіної, В. Лапчинської, І. Марцинковського, Н. Нікандрова, В. Пилипівського, М. Попової, Т. Фуряєвой, В. Хорольського, Т. Хміль, Т. Яркіної та інших.

Аналізу якісних характеристик системи освіти Німеччини присвячені дослідження В. Бауера, О. Ворожейкіної, Х. Даурова, О. Донецької, І. Золоторенко, М. Іванової, Л. Куликової, Ю. Коваленко, Т. Лаврової, Л. Мельникової, Н. Мірошніченко, Л. Соловійової, С. Титовича та ін. Серед німецьких дослідників систем освіти Німеччини виділяються роботи таких вчених: Д. Бартрама, Р. Бенкмана, П. Векса, Г. Захаріса, Д. Ленцена, В. Мюллера, Р. Рое, Т. Тікканена, Е. Фінка, В. Хельдмана, Р. Херцога та ін. Актуальність вивчення досвіду німецької системи вищої освіти і професійної підготовки фахівців соціономічних професій відзначають багато вітчизняних науковців, серед яких С. Благініна, В. Зінченко, О. Канюк, В. Карандашов, Л. Отрощенко, О. Пришляк та ін. Сучасними науковцями В. Зінченком, М. Івановою, В. Пусвацет та іншими здійснювалося порівняльне вивчення системи вищої психологічної освіти в Німеччині. Досвід німецької системи вищої освіти щодо професійної підготовки практичних психологів останнім часом досліджувався у працях українських науковців – Т. Гури, Л. Романовської, Н. Сайко та ін. Разом із тим актуальним аспектом досліджуваної проблеми були й залишаються теоретичні засади професійної підготовки практичних психологів в освітній системі Німеччини в умовах Болонського процесу.

Викладення основного теоретичного матеріалу. У всіх розвинених країнах в останні десятиліття відбувається процес модернізації систем професійної освіти та підготовки фахівців, оскільки саме ця ланка освітньої системи є одним з найважливіших механізмів розвитку будь-якого суспільства, основною формою підготовки висококваліфікованих фахівців, необхідних для всіх сфер економічного та духовного життя країни. Модернізація і реформування систем професійної підготовки набуває нових масштабів у зв'язку зі створенням Європейського союзу. На перший план виходять інтеграційні процеси, глобалізація, стандартизація та професіоналізація.

Усе зазначене вище стало передумовою євроінтеграції та глобального реформування освітніх систем професійної підготовки майбутніх фахівців у країнах-учасницях Болонського процесу. Відтак серед новітніх тенденцій розвитку вищої школи України важливе місце посідає євроінтеграція вищої освіти, яка має на меті створення єдиного освітянського простору, головні принципи якого відображені в документах Болонського процесу [4, с.

10]. Найбільш значною подією останніх років у житті вищої школи європейських країн є підписання Болонської декларації, яка спрямована, перш за все, на підвищення якості підготовки фахівців і досягнення єдності в системах освіти з урахуванням вимог сучасного суспільства. Загальним завданням усіх країн-учасниць Болонського процесу є підвищення освіти протягом усього життя, прагнення збагатити та поширити модель європейського освітнього простору в усьому світі [5, с. 103]. Болонський процес спрямований на формування єдиного відкритого європейського простору у сфері освіти, впровадження кредитних технологій на базі європейської системи трансферу кредитів, стимулювання мобільності та створення умов для вільного пересування студентів, викладачів, науковців у межах європейського регіону, спрощення процедури визначення кваліфікацій, що сприятиме працевлаштуванню випускників і студентів на європейському ринку праці. Болонський процес – це своєрідний рух освітніх і національних систем до єдиних критеріїв і стандартів, які утверджуються в Європі [4, с. 10].

Болонський процес нині не тільки охопив ряд держав Європи (спочатку 45 країн), а й чинить значний вплив на розвиток вищої освіти багатьох країн світу. Це цілий ряд спільних заходів країн-учасниць, спрямованих на забезпечення високої якості навчання у закладах вищої освіти та підтримку співробітництва в цій галузі, вручення рівноцінних дипломів випускникам, а також додатків до них, введення дворівневої системи вищої освіти, заснованої на двох циклах навчання (цикл перший – бакалаврат / ліценціат і другий – магістратура або йому рівнозначний). На конференції в Берліні в 2003 р. до цих двох рівнів освіти був доданий третій – аспірантура. Таким чином, у практику роботи вищої школи впроваджується трирівнева система освіти [5, с. 103].

Заслуговують на увагу й інші заходи, що здійснюються в рамках Болонського процесу з метою збільшення кількості осіб, які здобувають вищу освіту. Величезна роль належить розвитку дистанційної та безперервної освіти. Уже нині в багатьох країнах (Великобританія, Німеччина, Туреччина, Франція та ін.) працюють так звані «відкриті університети», що охоплюють десятки й навіть сотні тисяч студентів, які навчаються із застосуванням сучасних засобів електронної техніки.

Наразі Україна активно включилася в роботу щодо адаптації системи вищої освіти до умов Болонського процесу, щоб забезпечити успішне реформування вищої освіти. Освітні трансформації української системи освіти відповідно до вимог Болонської декларації передбачають, перш за все, засвоєння нової філософії освітньої діяльності, дотримання нових принципів організації навчального процесу, нового типу відносин між викладачем і студентом, використання нових технологій опанування знань майбутніми фахівцями. Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців, на думку Ю. Демідової, О. Тверитникової, забезпечується за допомогою систематичного поглиблення змісту навчання та впровадження інноваційних технологій у межах впровадження Болонського процесу [14, с. 151].

Аналізуючи переваги запровадження Болонського процесу в Україні, В. Булавко зауважує, що зміни в освіті покликані забезпечити високу

конкурентоспроможність майбутнього випускника-магістра. Його освіта має бути фундаментальною, якісною, здійснюватися в органічному взаємозв'язку з наукою і педагогічною практикою. Випускник вищої школи має досконало володіти інформаційними технологіями, декількома іноземними мовами, додатковою професією [2, с. 7].

Дослідники К. Левківський, Ю. Сухарнікова пояснюють, що магістр – освітньо-кваліфікаційний рівень, що передбачає здобуття особою повної вищої освіти на базі відповідної спеціальності освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» (базова вища освіта) або освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» (повна вища освіта), а також вищої освіти, здобутої до запровадження в Україні ступеневої вищої освіти. Випускник-магістр має бути підготовлений до роботи, що вимагає високого рівня знань гуманітарних наук: педагогіки, психології, філософії, культурології. Магістр повинен орієнтуватись в особливостях використання інноваційних психолого-педагогічних концепцій, теорій і методик розв'язання науково-дослідницьких, конструктивно-організаційних, управлінських, освітньо-виховних задач тощо [8, с. 86].

Важливим аспектом вдосконалення системи вищої освіти України є вивчення та використання досвіду провідних європейських країн з впровадження основних засад Болонського процесу, успішного реформування професійної підготовки сучасних фахівців. Відтак зауважимо високу актуальність вивчення теоретико-методологічних засад підготовки психологів в університетах Німеччини, що збагатить вітчизняний досвід професійної освіти практичних психологів в умовах Болонського процесу.

Німеччина – визнана в світі країна передових технологій, багатих наукових традицій і високої підприємницької культури, є однією з перших європейських держав, що підписали в 1999 році Болонську декларацію про створення єдиного загальноєвропейського освітнього простору. Разом із цим, Німеччина досить обережно реформувала свою систему вищої освіти відповідно до Болонського процесу, прагнучи зберегти свої національні освітні традиції. Ряд поправок до Закону про вищу освіту 1998 р. закріпили мінімум необхідних вимог для реалізації Болонської декларації, надавши їм доповнюючий статус національної освітньої системи. Тим самим, університетам Німеччини було надано право вибору підготовки студентів як за класичним, так і за новим європейським варіантом підготовки бакалаврів і магістрів. Для другого варіанту законодавством передбачені нові механізми акредитації програм і курсів, а також нова система оцінки якості освіти. Таким чином, у 2010 році всі освітні програми в університетах Німеччини стали бакалаврськими або магістерськими. Дворівнева система Bachelor Master майже остаточно витіснила традиційні німецькі освітні програми з отриманням диплома спеціаліста (Diplom) або магістра (Magister Artium), за деякими винятками.

Нині в Німеччині налічується 333 вищих навчальних заклади (з них 95% є державними), в яких навчається близько 2 млн студентів. Навчання в державних вищах безплатне, це принципова політика держави, яку може

дозволити собі економічно й політично стабільна країна. Приватні університети зобов'язані мати державну ліцензію на викладання. Усі німецькі заклади вищої освіти розділяються на три типи: 1) університети (Universitäten) і прирівняні до них вищі школи (педагогічні, медичні, теологічні, політичні, бізнесу та управління, фізкультури і спорту); 2) спеціалізовані вищі школи, або університети прикладних наук (Fachhochschulen); 3) коледжі мистецтва, кінематографії і музики (Kunst, Film und Musikhochschulen). При цьому в університетах акцент робиться на наукову і дослідницьку діяльність; навчання дає не професію, а наукову кваліфікацію. Після закінчення університету можна продовжити освіту в аспірантурі [7, с. 138].

Отже, можна припустити, що німецькому студенту відкриваються широкі можливості для вступу до вищих закладів освіти та отримання диплому. Разом із тим, М. Погоріла зауважує, що у зв'язку з великою кількістю охочих потрапити на психологічні факультети і отримати професію практичного психолога, в німецьких університетах існує конкурс на кожне навчальне місце. Необхідний середній прохідний бал змінюється кожного навчального року. Деякі заклади вищої освіти створюють додаткові вступні випробування для майбутніх психологів у вигляді різних тестів на виявлення здібностей [12].

Оцінка академічної успішності студентів в Німеччині в рамках Болонського процесу відбувається за Європейською системою заліку знань (ECTS – European Credit Transfer System). ECTS оцінює навчальне навантаження студентів за обсягом роботи, необхідної для успішного закінчення навчання. Одна кредитна одиниця ECTS відповідає 30 годинам навчального навантаження.

Перший диплом, що дає майбутньому психологу право на професійну діяльність – диплом бакалавра (Bachelor). Тривалість навчання на бакалавра становить 3-4 роки, для допуску до навчання на психолога в німецькому університеті необхідний атестат про закінчену середню освіту (Abitur). Для отримання ступеня бакалавра необхідно набрати, залежно від навчального плану, від 180 до 240 кредитних одиниць. Освітні програми на ступінь бакалавра забезпечують відносно короткий термін оволодіння кваліфікацією, що дає психологу право на професійну діяльність. При цьому бакалаврат дає базові знання за фахом і методичні навички, а також широку професійну орієнтацію [7, с. 140-141].

Звертає на себе увагу відсутність у плані навчання психологів гуманітарних, соціально-економічних і природничо-наукових дисциплін, обов'язкових у всіх наших ВНЗ. Однак це пояснюється тим, що знання з предметів перерахованих циклів німецький школяр отримує в старших класах гімназії (з 11-го по 13-й). Після закінчення гімназичного курсу він складає іспити (Abitur), які зараховуються під час вступу до університетів Німеччини [7, с. 141].

Наступна особливість німецької системи підготовки майбутніх фахівців психологів – наявність додаткового напрямку підготовки. Навчання за двома напрямами підвищує конкурентоспроможність випускника на ринку праці,

створює хороші передумови для його успішної самореалізації в професійній діяльності [7, с. 141].

Як засвідчує Н. Абашкіна, у сучасних умовах спостерігається збільшення уваги німецьких студентів до комбінування навчальних спеціальностей. Усе частіше студенти висловлюють бажання поєднати професію із соціального виховання з іншими напрямками підготовки, зокрема із практичною психологією [1, с. 11].

На окрему увагу заслуговує організація іспитів в німецьких університетах. По-перше, іспит з будь-якого предмету можна здавати не більше трьох разів. Якщо третя спроба виявиться невдалою, то шлях до диплому за обраним напрямом буде закритий, причому в будь-якому університеті Німеччини. Студент може продовжити навчання, але вже за іншою спеціальністю [7, с. 141]. Після отримання диплома бакалавра можна продовжити навчання в магістратурі за схожим напрямом. Такий перехід до магістратури називається в Німеччині послідовним навчанням (konsekutiv) і триває від двох до чотирьох семестрів.

Для психологів, як правило, ступінь магістра є обов'язковою, адже зі ступенем бакалавра їм набагато складніше знайти відповідні вакансії в Німеччині. Потенційних роботодавців випускнику-психологу можна знайти, наприклад, у сфері послуг громадської охорони здоров'я, у клініках і лікарнях, у діагностиці або в психології бізнесу з великими економічними та ринковими дослідницькими компаніями тощо [12].

Магістр (Master) – другий диплом після 1-2 років навчання (60-120 кредитних одиниць) на основі рівня бакалаврату. Початок навчання на магістра здійснюється або відразу після бакалаврату, або після декількох років професійної діяльності. У магістерській підготовці майбутніх психологів робиться акцент на глибоку спеціалізацію і на наукову роботу. При цьому 4 кредиту відводиться на захист магістерської роботи [7, с. 142]. Добре закінчена магістратура поряд з отриманим дипломом магістра є передумовою для допуску до аспірантури.

Аспірантура (Promotion) – розглядається в Німеччині як третій ступінь отримання професійної освіти в умовах Болонського процесу. Написання дисертації можливе тільки в університетах. Підготовка дисертації (Promotion) пов'язана з проведенням незалежного наукового дослідження, яке триває протягом 2-4 років після отримання ступеня магістра. Після закінчення аспірантури ступінь доктора наук (Doktor) присвоюється за умови написання дисертації та успішної здачі усного іспиту, або захисту дисертації.

Причина привабливості німецької освіти криється в тому, що, зберігши старі університетські традиції, навчальні заклади Німеччини, поряд із забезпеченням студентів фундаментальною теоретичною базою, здійснюють також професійне практичне навчання, надають змогу отримати кваліфікаційний рівень бакалавра, магістра і навіть доктора наук [9, с. 38]. Влучною в цьому випадку вважаємо думку О. Пришляк, яка відзначає, що процес професійної підготовки практичних психологів у Німеччині базується

на ідеї оптимального поєднання теоретичного і практичного компонентів і наукової роботи [13, с. 10].

Також однією з головних особливостей німецької освіти є його нецентралізованість. Тобто немає однієї установи, яка керувала б освітнім процесом всієї країни. Завдяки такій системі, у вишах Німеччини безліч авторських програм навчання, різних стажувань і курсів. Це надає змогу розширити практичну підготовку майбутніх психологів до професійної діяльності в різних сферах суспільного виробництва. Зокрема, німецькі університети пропонують різні спеціалізовані напрями, які готують студентів до професійного життя в області терапії, освіти, а також у сфері дослідження ринку, спорту, реклами тощо. Після закінчення курсу навчання в університеті Німеччини випускник з підтвердженим дипломом психолога може працювати в різноманітних сферах, наприклад, у промисловій та організаційній психології; у терапії; спорті; у поліції та правосудді; у сфері соціологічних досліджень, займатися науковими дослідженнями та просвітницьким ознайомленням населення із психологічними знаннями, а також у сфері освіти.

З багатьох предметів навчання ділиться на початковий етап (вивчення основ науки – базовий курс (Grundstudium)) і основний етап навчання (професійний курс (Hauptstudium)), кожен з яких триває мінімум 4 семестри (по 2 роки). Початковий етап зазвичай завершується проміжним іспитом (Zwischenpruefung). У цей період навчальний план повинен включати 20 і більше годин занять на тиждень з обов'язкових предметів і семінарів (кількість обов'язкових годин може змінюватися залежно від факультету). У завершальний період навчання з'являється більше предметів на вибір. Після закінчення навчання студенти залежно від спеціальності складають державний іспит для отримання диплома або ступеня магістра [9, с. 39].

За даними досліджень Т. Гури, фахова університетська підготовка психологів у Німеччині також відбувається протягом двох періодів. Перший – базисне навчання, що передбачає опанування майбутніми фахівцями знань і вмінь із загальної психології, методів статистики, фізіології, психології розвитку, соціальної психології та психології особистості. Цей період триває протягом 9 семестрів по два семестри на рік, тобто 3,5 роки навчання. Другий період – основне навчання, яке забезпечує оволодіння студентами певною спеціалізацією (клінічна психологія, організаційна психологія, психологія в освіті та ін.), він триває протягом 4 семестрів – 2-х років навчання. Таким чином, у Німеччині перші три роки навчання студенти-майбутні психологи опановують загальні психологічні дисципліни, а вже з третього курсу обирають вузьку психологічну спеціалізацію, за якою і отримують диплом [3, с. 64].

Особливість, яка є головним принципом німецької освіти, – «академічна свобода». Традиційно студенти досить вільні в організації свого навчання. На багатьох курсах вони самостійно вибирають конкретні предмети та лекції. Як зазначає Т. Гура, навчальні програми підготовки майбутніх психологів в університетах на усіх етапах навчання містять обов'язкові курси та курси за

вибором студента, причому вибір останніх дуже значний: студент обирає від 5 до 10 курсів на рік з понад 30 можливих [3, с. 67].

О. Пришляк зауважує, що в цій країні кожний студент складає розклад занять для себе сам, виходячи з переліку предметів, що вивчаються в певному семестрі. Вони слугують підставою для отримання студентом курсових сертифікатів (Leistungsnach-wies/Schein) і посвідчення про присутність (Sitzschein), що є необхідними як для заключного екзамену, так і для переходу від основного до фахового навчання. Ці сертифікати є головними засобами контролю навчання студента упродовж усього періоду з оцінками за шестибальною шкалою, де одиниця є найвищим балом, а шестірка – незадовільною оцінкою. Студенти мають певну свободу в організації процесу професійної підготовки, що становить основну відмінність в організації професійної підготовки практичних психологів Німеччини та України [13, с. 10].

При цьому серед форм професійної підготовки практичних психологів в аудиторіях німецьких ВНЗ домінують практичні заняття; на лекції відводиться близько 30% навчального часу, а практики, тренінги, семінари, майстерні, супервізії та інші форми практичної підготовки психологів охоплюють 70% навчального часу. Це забезпечує єдність теоретичної та практичної підготовки майбутніх психологів до практичної діяльності в різних сферах життя.

Таким чином, участь Німеччини в процесі створення європейського простору вищої освіти, з одного боку, зумовила реалізацію загальноєвропейських заходів зі створення цього простору, а з іншого – забезпечило збереження низки національних особливостей і традицій при підготовці психологів як фахівців, що виконують особливі суспільні функції і мають особливий професійний статус [10, с. 11].

Методологічне значення теоретичного аналізу засад професійної підготовки практичних психологів в освітній системі Німеччини в умовах Болонського процесу полягає в можливості використання найбільш цінних аспектів досвіду в українській системі професійного навчання психологів.

Цінною, на нашу думку, є можливість вибору варіативних навчальних курсів серед студентів-майбутніх психологів для поглиблення засвоєних професійних знань і вмінь. Доцільним є збільшення практичного компоненту професійної підготовки психологів, що сприятиме вищій мотивації майбутніх фахівців до отримання якісної освіти, практичного вдосконалення на посаді психолога.

Досить актуальним є впровадження додаткового напрямку підготовки, що забезпечує конкурентоспроможність молодих фахівців на ринку праці. В українських університетах така практика досить поширена, проте, на нашу думку, доцільно переглянути поєднання різних напрямів професійної підготовки і запропонувати студентам сучасні та затребувані професії (поряд із практичною психологією). До перспектив використання досвіду німецької системи підготовки психологів в Україні належить і розширення сфери надання психологічних послуг у різних сферах суспільного виробництва, що передбачає розширення спеціалізацій у підготовці практичних психологів до

роботи в системі освіти та правосуддя, і спорті, у сферах промисловості та організацій, терапевтичній практиці, маркетингових і соціологічних, науково-прикладних психологічних дослідженнях.

Головні висновки. Професійна підготовка психологів у Німеччині характеризується системністю, різноманітністю, високою спрямованістю на практику. Особливостями організації процесу професійної освіти практичних психологів у німецьких університетах є його модульна організація, дворівневий принцип підготовки «бакалавр» (Ba-Bachelor) – «магістр» (Ma-Master), наступність двох періодів підготовки (базового й основного), де перші 3,5 роки майбутній фахівець засвоює загальні знання з різних психологічних наук, а в наступні 2 роки відбувається основне навчання, що визначає спеціалізацію психолога (клінічна психологія, організаційна психологія, психологія в освіті тощо). Варіативність змісту практичної підготовки психологів, притаманна німецькій системі вищої освіти, передбачає вибір студентами додаткових навчальних курсів серед можливих.

Перспективи використання результатів дослідження передбачають подальше вивчення моделі підготовки практичних психологів у вищій освіті Німеччини та практичних аспектів запровадження набутого досвіду в українську систему професійної підготовки фахівців.

Список використаних джерел

1. *Абашкіна Н. В.* Підготовка соціальних педагогів у Німеччині : методичні рекомендації щодо удосконалення підготовки соціальних педагогів в Україні на основі використання німецького досвіду [Текст] / Н. В. Абашкіна. – К. : Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, 2003. – 23 с.
2. *Булавко В.* Європейська інтеграція потребує досконаліших методик і підходів [Текст] / В. Булавко // Освіта України. – 2005. – № 30. – С. 7.
3. *Гура Т. Є.* Зарубіжний досвід професійної підготовки та розвитку професійного мислення психологів [Текст] / Т. Є. Гура // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія «Психологія». – 2012. – Вип. 44 (2). – С. 62–71.
4. *Дмитриченко М. Ф.* Болонський процес: принципи єдині, шляхи реалізації різні [Текст] / М. Ф. Дмитриченко // Сучасна освіта. – 2007. – № 11. – С. 10–11.
5. *Добрынин М. А.* Болонская декларация как фактор формирования европейского образовательного пространства [Текст] / М. А. Добрынин // Педагогика. – 2006. – № 9. – С. 103–108.
6. *Канюк О. Л.* Деякі аспекти підготовки соціальних працівників в Німеччині в умовах Болонської реформи [Текст] / О. Л. Канюк // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». – Ужгород : Говерла, 2013. – Вип. 28. – С. 56–59.
7. *Кочеткова Т. О.* Университеты Германии: от реформы Гумбольдта до Болонского процесса [Текст] / Т. О. Кочеткова, М. В. Носков, В. А. Шершнева // Высшее образование в России. – 2011. – № 3. – С. 137–142.

8. *Левківський К.* Завдання щодо забезпечення якості вищої освіти України в контексті Болонського процесу [Текст] / К. Левківський, Ю. Сухарнікова // Вища школа. – 2004. – № 5–6. – С. 86–106.

9. *Мартынец Л. А.* Высшее образование и Болонский процесс: учеб.-метод. пос. [Текст] / Л. А. Мартынец. – Донецк, 2013. – 188 с.

10. *Мартынова О. В.* Подготовка учителей в Германии в условиях создания европейского пространства высшего образования [Текст] : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / О. В. Мартынова. – Пенза, 2006. – 21 с.

11. *Негребецкая Н. В.* Основные тенденции развития высшего педагогического образования стран Западной Европы конца XX века (на материале Англии, Франции, Германии) [Текст] : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Н. В. Негребецкая. – Белгород, 2003. – 21 с.

12. *Погорелая М.* Профессия психолога в Германии [Электронный ресурс] / М. Погорелая. – Режим доступа : <https://okrabota.de/blog/professiya-psihologa-v-germanii/>. – Назва з екрану (20.02.2019).

13. *Пришляк О. Ю.* Професійна підготовка соціальних педагогів у вищих навчальних закладах Німеччини [Текст] : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Ю. Пришляк. – Тернопіль, 2008. – 21 с.

14. *Тверитникова О. Є.* Болонський процес і підвищення якості освіти [Текст] / О. Є. Тверитникова, Ю. Є. Демідова // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. – Харків : НТУ «ХП», 2010. – Вип. 27 (31). – С. 147–153.

References transliterated

1. Abashkina N. V. Pidhotovka sotsialnykh pedahohiv u Nimechchyni : metodychni rekomendatsii shchodo udoskonalennia pidhotovky sotsialnykh pedahohiv v Ukraini na osnovi vykorystannia nimetskoho dosvidu [Tekst] / N. V. Abashkina. – K. : In-t pedahohiky i psykholohii prof. osvity APN Ukrainy, 2003. – 23 s.

2. Bulavko V. Yevropeiska intehratsiia potrebuie doskonalishykh metodyk i pidkhodiv [Tekst] / V. Bulavko // Osvita Ukrainy. – 2005. – № 30. – S. 7.

3. Hura T. Ye. Zarubizhnyi dosvid profesiinoi pidhotovky ta rozvytku profesiinoho myslennia psykholohiv [Tekst] / T. Ye. Hura // Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Seriia «Psykholohiia». – 2012. – Vyp. 44 (2). – S. 62–71.

4. Dmytrychenko M. F. Bolonskyi protses: pryntsypy yedyni, shliakhy realizatsii rizni [Tekst] / M. F. Dmytrychenko // Suchasna osvita. – 2007. – № 11. – S. 10–11.

5. Dobrynin M. A. Bolonskaya deklaratsiya kak faktor formirovaniya yevropeyskogo obrazovatel'nogo prostranstva [Tekst] / M. A. Dobrynin // Pedagogika. – 2006. – № 9. – S. 103–108.

6. Kaniuk O. L. Deiaki aspekty pidhotovky sotsialnykh pratsivnykiv v Nimechchyni v umovakh Bolonskoi reformy [Tekst] / O. L. Kaniuk // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu : Serii: «Pedahohika. Sotsialna robota». – Uzhhorod : Hoverla, 2013. – Vyp. 28. – S. 56–59.

7. Kochetkova T. O. Universitety Germanii: ot reformy Gumbol'dta do Bolonskogo protsessa [Tekst] / T. O. Kochetkova, M. V. Noskov, V. A. Shershneva // Vyssheye obrazovaniye v Rossii. – 2011. – № 3. – S. 137–142.

8. Levkivskiy K. Zavdannia shchodo zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu [Tekst] / K. Levkivskiy, Yu. Sukharnikova // Vyshcha shkola. – 2004. – № 5–6. – S. 86–106.

9. Martynets L. A. Vyssheye obrazovaniye i Bolonskiy protsess: ucheb.-metod. pos. [Tekst] / L. A. Martynets. – Donetsk, 2013. – 188 s.

10. Martynova O. V. Podgotovka uchiteley v Germanii v usloviyakh sozdaniya yevropeyskogo prostranstva vysshego obrazovaniya [Tekst] : avtoref. diss. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 «Obshchaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya» / O. V. Martynova. – Penza, 2006. – 21 s.

11. Negrebetskaya N. V. Osnovnyye tendentsii razvitiya vysshego pedagogicheskogo obrazovaniya stran Zapadnoy Yevropy kontsa XX veka (na materiale Anglii, Frantsii, Germanii) [Tekst] : avtoref. diss. ... kand. ped. nauk: 13.00.08 «Teoriya i metodika professional'nogo obrazovaniya» / N. V. Negrebetskaya. – Belgorod, 2003. – 21 s.

12. Pogorelaya M. Professiya psikhologa v Germanii [Elektronnyy resurs] / M. Pogorelaya. – Rezhim dostupa : <https://okrabota.de/blog/professiya-psihologa-v-germanii/>. – Nazva z yekranu (20.02.2019).

13. Pryshliak O. Yu. Profesiina pidhotovka sotsialnykh pedahohiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh Nimechchyny [Tekst] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity» / O. Yu. Pryshliak. – Ternopil, 2008. – 21 s.

14. Tverytnykova O. Ye. Bolonskiy protses i pidvyshchennia yakosti osvity [Tekst] / O. Ye. Tverytnykova, Yu. Ye. Demidova // Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity : zb. nauk. pr. – Kharkiv : NTU «KhPI», 2010. – Vyp. 27 (31). – S. 147–153.

Ця робота ліцензується відповідно до Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Авторське право (c) 2019 Kennig Iryna Zinovievna Кьоніг Ірина Зіновіївна

Отримано: 28.02.2019

Відрецензовано: 14.03.2019

Опубліковано: 02.04.2019

DOI: <https://doi.org/10.31108/3.2019.3.1.7>